

Подих Свободи

Можливо, не всі потребують цієї свободи. Але для деякого це природний, абсолютно нормальний, приємний стан.

Сергій Шебеліст, Полтава

Належність до певної національної спільноти, гадаю, великою мірою визначається не так етнічним походженням, як власним вибором конкретної ідентичності. Щоправда, цей вибір не завжди простий. Скажімо, Микола Гоголь ніяк не міг збагнути, хто він: малоросіянин чи великорос? Натомість Володимир Короленко зумів вирішити дилему «боротьби двох стихій»: прийшла російська література й повела за собою підрастаючу душу. Проте, схоже, набагато складнішою була ситуація у тих, хто не мав (або майже не мав) підстав називатися етнічним українцем, а все ж ставав ним – у політичному й мовно-культурному сенсах, як, наприклад, полковник Легіону Українських Січових Стрільців Василь Вишиваний із династії Габсбургів або видатний мовознавець, літературознавець і есеїст Юрій Шевельов зі зрусифікованої німецької родини.

Свідомий вибір на користь українства ще донедавна не належав до особливо популярних суспільних практик і був радше актом мужності та прагнення стати на бік слабшого й пригнобленого. Тоді як самі етнічні українці досить легко зрікалися себе, забуваючи рідну мову, змінюючи прізвища й дослухаючись порад «доброзичливців»: «Хочете зіпсувати дитині життя, віддайте її в українську школу». Багато хто й справді так робив, унаслідок чого ми отримали масу людей із, м'яко кажучи, скептичним або й ворожим ставленням до нібито своєї ж держави, з фактом існування якої декому важко змиритися й досі.

Здобутий суверенітет вони оцінюють переважно на рівні шлункових потреб, що виразно втілене в майже хрестоматійне питання: «Ну і що нам дала ота ваша незалежність?» Ейфорія незавершеної національної революції кінця 1980 – початку 1990 рр. не принесла громадянам сподіваного й обіцяного добробуту, «нагородивши» натомість нестабільністю, інфляцією і кризою. Відтак скепсис щодо самостійності України лише посилювався і спонукав до чергової фази відчуження від усього українського як неуспішного й недолугого.

Проте, на щастя, процес розчарувань і втрати ілюзій не набув загрозливих масштабів, адже підростали нові покоління українців, для яких «ця» держава була «своєю», як і гімн, синьо-жовтий прапор та тризуб, за малювання котрих раніше картали на загальношкільній лінійці і вимагали публічного каяття. Звісно, ці українці постали не просто так, а завдяки відомим і зовсім пересічним людям різних професій, які не втратили віру в перспективу й потрібність української справи (або самі віднайшли в ній себе) і передали ті переконання іншим. Можливо, саме після прочитання подарованої родичами книжки «Історія України для дітей» Антіна Лотоцького з портретами князів, гетьманів і гайдамаків чи, скажімо, перегляду фільму «Пропала грамота» з козаком Василем у виконанні Івана Миколайчука хтось починав усвідомлювати себе українцем, хоча кров у жилах дитини не завжди давала підстави для такого рішення.

Як колись, так і нині це залишається питанням особистого вибору, але дилеми, над якими побивалися згадані класики культури, нерідко знаходять однозначні відповіді. Хтось таки надає перевагу українцеві над росіянином, а чийсь підліткову душу веде за собою українська література. Батькам, які «не догледіли» нащадків, залишається хіба що дивуватися: «Как я, русская женщина, могла родить такого националиста?»

Іронія історії, однак, полягає в тому, що найбільш радикальними українцями були... етнічні росіяни – такі, як інтегральний націоналіст Дмитро Донцов або націонал-комуніст Микола Хвильовий (Фітільов). Ясна річ, мав місце і зворотний процес, коли українці ставали щонайпалкішими патріотами Росії, перевершуючи в силі почуття навіть самих росіян (спробуйте-но нагадати кубанцям про їхнє українське коріння, довідаєтесь багато цікавого).

Причому, що характерно: любов до Росії – це обов'язково патріотизм, а до України – апріорі націоналізм, «останній притулок для негідників».

А втім, попри всі зигзаги, парадокси й виклики державного будівництва і націєтворення, українська ідентичність дедалі помітніше набуває сили, ваги і розвитку. Якщо ще двадцять років тому на уроках музики учні співали пісні Алли Пугачової та Родіона Газманова, то нині школярі заводять «Гей, там на горі, Січ іде, гей, малиновий стяг наш несе». Так само сьогодні футбольні вболівальники на трибунах стадіонів виконують в унісон колись заборонений гімн «Ще не вмерла Україна», замотуються в синьо-жовті прапори, розмальовують обличчя у відповідні кольори, вдягають стильні вишиванки на етно-фестивалі, не кажучи про вже буденні зображення «зрадника» Мазепи на десятигривневій банкноті, портрет не менш «одіозного» Петлюри на поштовій марці чи пам'ятник «фашистському посіпаці» Бандері у Львові. Зрозуміло, самі по собі ці ритуальні та символічні аспекти не в змозі автоматично покращити рівень економіки, промисловості й забезпечити добробут, але вони є важливим консолідаційним чинником для кожної нації.

За двадцять років вільного плавання українці навчилися не лише співати (з цим питанням, здається, ніколи не було проблем), а й мирно захищати свої права й гідність від сваволі та несправедливості, тим самим нагадуючи будь-якій владі, що вони, українці, вільні громадяни вільної країни, в чому переконує досвід Майдану 2004-го і 2010-го. Хоча цілком можливо, що

далеко не всі люди потребують цієї свободи, як, у принципі, й не всі роблять вибір на користь українства. Для декого це, на жаль, непотрібна й незрозуміла етнографічна екзотика, але для декого це, на щастя, природний, абсолютно нормальний і навіть приємний стан.